

I'M YOUR MAN
ŽIVOT LEONARDA COHENA

PROSTOR

SYLVIE SIMMONSOVÁ

Sylvie Simonsová

I'm Your Man

Život Leonarda Cohena

PROSTOR

SYLVIE SIMMONSOVÁ
I'M YOUR MAN
ŽIVOT LEONARDA COHENA

přeložil Pavel Pokorný

PROSTOR | PRAHA | 2020

Originally published under the title *I'm Your Man. The Life of Leonard Cohen*

Copyright © 2012 by Sylvie Simmons

Czech edition © PROSTOR, 2020

Translation © Pavel Pokorný, 2020

Cover photo © Terry O'Neill, 1990, Getty Images

ISBN 978-80-7260-441-8

Pro N. A. s láskyplnou vzpomínkou

To, jak něco děláš, vypovídá o tom, jak děláš všechno.

TOM WAITS

Prolog

Je to elegantní, dvorný muž se starosvětskými manýry. Při setkání se ukloní, když opouštíte místnost, vstane. Pečuje o vaše pohodlí a nedává nijak najevo, že se možná sám pohodlně necítí. Jen z toho, že v kapse nenápadně přebírá korálky řeckého růžence, si můžete domýšlet, že se snad potřebuje diskrétně zbavit stresu. Povahou je spíše uzavřený a plachý, ale pokud to okolnosti vyžadují, dokáže zakročit důstojně i s humorem. Svá slova pečlivě váží, jako básník či politik. Umí ocenit jejich zvuk, vyjadřuje se precizně, ale zároveň má talent a cit pro dvojsmysly a tajemno. Odjakživa má rád mlčení a záhady. V jeho vyjadřování je cosi spikleneckého, což platí i pro jeho písně. Vzbuzuje dojem, že vám sděluje důvěrná tajemství.

Je uměřený, není na něm nic nestřídmého. A je menší, než byste čekali. Vypadá úhledně. Člověka mimoděk napadne, že by mu slušela uniforma, má ale na sobě oblek. Tmavý, dvouřadový, s tenkým jehlovým proužkem. Jestli není šitý na míru, rozhodně tak vypadá.

„Má drahá,“ proneše Leonard, „já jsem se v obleku narodil.“

Narozen v obleku

Když jsem s tebou
 chci být takovým hrdinou
 jakým jsem chtěl být
 když mi bylo sedm
 dokonalým chlápkem
 zabijákem

„Proto píšu“, *Výbor z poezie**

Za synagogou, která zabírá většinu bloku, řidič odbočil z hlavní ulice, minul kostel svatého Matěje na protějším rohu a zamířil do kopce. Vzadu ve voze seděla atraktivní, elegantně oblečená sedmadvacetiletá žena s výraznými rysy a v náruči držela novorozeného syna. Ulice, kterými projížděli, byly úpravné a dobře udržované, a totéž platilo i pro stromy. U takhle velkých domů z cihel a kamene by se člověk mohl bát, že se zhroutí už jen pod vahou vši té nadutosti, ale tyhle budovy se naopak jakoby vznášely po úbočí kopce vzhůru. Přibližně v polovině svahu řidič zatočil na postranní cestu a zastavil na konci ulice. Dům na adrese Belmont Avenue 599 byl rozlehlý, mohutný a vyhlížel

* Leonard Cohen, „Proto píšu“, v: *Výbor z poezie*, přel. Pavel Šrut, Mladá fronta, Praha 1998, str. 63.

formálně. Postavili jej v anglickém stylu, tmavé cihly zjemňovala vpředu bíle rámovaná veranda a vzadu Murray Hill Park – čtrnáct akrů trávníků, květinových záhonů a stromů. Na jedné straně se otevíral široký výhled na řeku svatého Vavřince, na druhé straně se rozkládalo centrum Montrealu. Řidič vystoupil, otevřel zadní dveře a malého Leonarda vynesli po bílých schodech domů.

Leonard Norman Cohen se narodil 21. září 1934 v Královské Viktoriině nemocnici, v mohutné budově ze šedivého kamene v zámožné čtvrti Mount Royal v Montrealu. Podle nemocničních záznamů se narodil v pátek ráno, ve tři čtvrtě na sedm. Z historického hlediska se tak stalo mezi velkou hospodářskou krizí a druhou světovou válkou. Když si odpočítáme devět měsíců, zjistíme, že Leonard byl počat během jedné z těch subarktických zim, které se v jeho rodném městě dostavují se spolehlivou pravidelností a silou, a to někdy v době mezi koncem chanuky a Božím hodem vánočním. Chlapec vyrůstal v domě plném obleků.

Jeho otec Nathan Cohen byl zámožný kanadský Žid, majitel přepychového obchodu s oblečením. Společenský oděv značky Freedman Company byl pojem a Nathan se rád oblékal formálně i při neformálních příležitostech. Pokud šlo o obleky, měl stejný vkus, jaký projevil při výběru domu, tedy upřednostňoval tradiční anglický styl. K obleku nosil psí dečky a květinu v klopě, a pokud to jeho aktuální zdravotní stav vyžadoval, opíral se při chůzi o vycházkovou hůl se stříbrnou rukojetí. Leonardova matka Masha Cohenová byla o šestnáct let mladší než její muž. Byla dcerou ruského rabína a v Kanadě žila zatím jen krátce. S Nathanem se vzali v roce 1927, nedlouho poté, co dorazila do Montrealu. O dva roky později porodila první z jejich dvou dětí, Leonardovu sestru Esther.

Na nejstarších fotografiích Leonardových rodičů je Nathan ramena-
tý, podsaditý muž s hranatou tváří. Štíhlejší Masha jej o hlavu převyšuje a její postava je v kontrastu s ním samá oblina. Výraz jejího obličeje je zároveň dívčí a vznosný, zatímco Nathan se tváří přísně a zachmuřeně. Od hlavy rodiny se tenkrát u fotografa samozřejmě taková póza očekávala, nicméně je jisté, že Nathan byl skutečně rezervovanější a více poangličtěný než jeho vřelá a emotivní ruská manželka. Malý

Leonard, baculatý a podsaditý, byl zprvu i hranatou tváří podobný spíše otci, ale jak vyrůstal, začal se podobat matce. Tvář se mu protáhla, měl husté vlnité vlasy i její šikmé, hluboké a tmavé oči. Po otci zdědil menší postavu, smysl pro pořádek, vystupování a lásku k oblekům, po matce zas osobní kouzlo, melancholii a vztah k hudbě. Masha si doma pořád zpívala – ani ne tak anglicky, spíše rusky a v jidiš, dojemné lidové písničky, které se naučila jako holčička. Měla pěkný kontraalt a zpěvem za doprovodu imaginárních houslí se dokázala přivést z veselosti do smutku a opět zpátky. Leonard ji charakterizoval slovem „čechovovská“.¹ „Upřímně se smála a upřímně plakala,“² řekl o ní. Stříдалa emoce v rychlém sledu. Masha Cohenová nebyla nostalgická žena, neměla ve zvyku mluvit o zemi, kterou opustila, ale svou minulost si nesla v těch písničkách.

Ve čtvrti Westmount bydleli zámožní příslušníci vyšších společenských tříd, kanadští angličtí protestanti a kanadští Židé druhé či třetí generace. V Montrealu, kde v mnoha ohledech vládla separace a izolace, spojovalo Židy a protestanty už jen to, že nepatřili k Francouzům ani ke katolíkům. V šedesátých letech přinesla do Quebecu „tichá revoluce“ řadu politických a kulturních změn a francouzština se zde stala jediným oficiálním jazykem, ale za časů Leonardova dětství to ještě ve Westmountu chodilo jinak a francouzsky u nich doma mluvili jen pomocníci v domácnosti. Cohenovi měli služku Mary, ale to byla irská katolička. Měli také chůvu, Leonard se sestrou jí říkali „chůvička“, a zahradníka jménem Kerry, černocho, který plnil současně i roli rodného šoféra. (Nathanův mladší bratr Horace zaměstnával Kerryho bratra v obdobné dvojí roli.) To, že Leonard pocházel z lepších poměrů, není žádné tajemství. Leonard nikdy nepopíral, že se uměl narodit, nezapíral svůj původ či jméno, nehrál si na něco, co není. Cohenovi na tom byli dobře, i když by se ve Westmountu našly i bohatší rodiny. Ve srovnání s honosnými sídly ve čtvrti Upper Belmont byl jejich dům sice velký, ale těsně sousedil s tím vedlejším. Cohenovi si sice mohli dovolit šoféra, ale jezdili pontiakem, ne cadillakem.

Nicméně pokud šlo o prestiž, byli na tom Cohenovi tak, že se jim rovnal jen málokdo. Leonard se narodil do respektované a důležité rodiny, jedné z nejprominentnějších židovských rodin v celém Montrealu. Jeho

předkové v Kanadě budovali synagogy a zakládali noviny. Financovali a spravovali spoustu židovských filantropických společností a sdružení. První Leonardův předek, který imigroval do Kanady, byl jeho pradědeček Lazarus Cohen. Narodil se ve čtyřicátých letech devatenáctého století na území dnešní Litvy, která byla tehdy součástí Ruska. Rabínská škola ve městě Vilkaviškis, kde učil, patřila mezi nejrigoróznější ješivy v Polsku. Lazarusovi bylo něco přes dvacet, když opustil manželku a novorozeného syna a pustil se do světa za štěstím. Po krátkém pobytu ve Skotsku nasedl na loď mířící do Kanady. V městečku Maberly v kanadské provincii Ontario se vypracoval ze skladníka dřeva až na majitele společnosti L. Cohen a syn. Firma obchodovala s uhlím a syn, uvedený v názvu společnosti, byl Lyon, budoucí Nathanův otec – Lazarus byl zprvu v Maberly sám, ale po dvou letech za ním dorazila manželka se synem. Rodina se později přestěhovala do Montrealu, Lazarus zde vedl slévárnu mosazi a založil úspěšnou bagrovací společnost.

Když Lazarus Cohen v roce 1860 dorazil do Kanady, žilo zde velmi málo Židů. V polovině devatenáctého století jich v celém Montrealu nebylo ani pět set. V osmdesátých letech, když Lazarus začal vést kongregaci při synagoze Ša'ar ha-šamajim, jich už bylo přes pět tisíc. Pogromy v Rusku vyvolaly imigrační vlnu a do konce století se počet Židů v Kanadě zdvojnásobil. Montreal se stal centrem kanadských Židů a Lazarus se svým biblicky dlouhým bílým vousen a nepokrytou hlavou byl v této komunitě známou postavou. Kromě toho, že nechal vybudovat synagogu, také založil a vedl řadu organizací podporujících nově příchozí Židy i ty, kteří se k imigraci teprve chystali. Jménem montrealské Židovské kolonizační společnosti se dokonce vypravil do Palestiny, kde už od roku 1884 vlastnil pozemky. Lazarův mladší bratr Tzvi Hirsch Cohen, který jej brzy do Kanady následoval, se stal v Montrealu vrchním rabínem.

Když v roce 1914 Lyon Cohen převzal po svém otci vedení kongregace při synagoze Ša'ar ha-šamajim, šlo o největší kongregaci ve městě, jehož židovská populace už mezitím vyrostla na přibližně čtyřicet tisíc. V roce 1922 už byla kongregaci stará synagoga malá, takže se přestěhovali do nové budovy ve Westmountu – zabírala skoro celý blok

a z domu na Belmont Avenue to bylo jen pár minut cesty z kopce. Dvanáct let nato zde nechali Nathan a Masha Cohenovi zapsat svého syna do „Registru narození společenstva anglických, německých a polských Židů v Montrealu“. Vybrali Leonardovi židovské jméno Eliezer, což znamená „Bůh je pomoc“.

Lyon Cohen byl stejně úspěšný obchodník jako jeho otec, věnoval se oděvům a pojišťovnictví. Podobně jako Lazarus sloužil i své komunitě. Ještě mu ani nebylo dvacet, když ho jmenovali jednatelem Anglo-židovského spolku. Založil židovské komunitní středisko a sanatorium, organizoval pomoc obětem pogromů. Měl významné postavení v Institutu barona de Hirsch, v Židovské kolonizační společnosti a v první kanadské sionistické organizaci. Vydal se do Vatikánu, aby jako zástupce židovské obce jednal s papežem. Patřil k zakladatelům *Jewish Times*, prvních kanadských anglicko-židovských novin, do nichž občas přispěl článkem. V šestnácti letech napsal divadelní hru s názvem *Esther*, kterou režíroval a zahrál si v ní. Leonardovi byly dva roky, když Lyon zemřel, takže svého dědečka nepoznal, ale cítil k němu silný vztah, který se prohluboval s tím, jak Leonard stárnul. Lyonovy životní zásady, pracovní morálka a víra v „aristokracii intelektu“,³ jak to Lyon nazýval, se shodovaly s Leonardovým přesvědčením.

Lyon byl také oddaný kanadský patriot. Když vypukla první světová válka, začal mezi montrealskými Židy agitovat pro vstup do kanadské armády. Jako první se přihlásili jeho synové Nathan a Horace – třetí syn Lawrence byl na to ještě příliš mladý. Nadporučík Nathan Cohen, číslo 3080887, patřil mezi první židovské důstojníky kanadské armády. Leonard měl moc rád fotografie svého otce v uniformě, ale když se Nathan vrátil z války, jeho zdravotní stavu se postupně zhoršoval, až skončil jako invalida. Možná proto Nathan, ačkoliv byl prvorozený syn prvorozeného syna, nenavázal na rodinnou tradici ani pokud šlo o vedení kongregace při synagoze, ani v jiných ohledech. I když byl úředně vzato šéfem firmy Freedman Company, ve skutečnosti obchod vedl jeho bratr Horace. Nathan na rozdíl od předků nebyl ani intelektuál, ani náboženský učenec. Tmavé dřevěné police v domě na Belmont Avenue sice skrývaly impozantní sbírku v kůži vázaných slavných básníků – Chaucera, Wordswortha, Byrona –, jejichž díla dostal

Nathan darem k *bar micva*, ale hřbety těch knih se poprvé otevřely až ve chvíli, kdy si v nich začal číst Leonard. Jak vzpomínal, Nathan dával přednost časopisu *Reader's Digest*, ale „měl ušlechtilé srdce; byl to gentleman.“⁴ Pokud šlo o náboženství, Nathan byl „konzervativní Žid bez fanatismu, ideologie a dogmat. Jeho život tvořily čistě jen rodinné zvyky a svazky s komunitou.“ O náboženských záležitostech se v Nathanově domě nediskutovalo, ba ani se na ně nemyslelo. „Mluvili jsme o tom asi tak, jako ryby mluví o tom, že jsou ve vodě.“⁵ Prostě to tak bylo. Byla to jeho tradice, jeho lid.

Mashin otec, rabín Solomon Klonitzki-Kline, byl významný náboženský učenec. V litevském Kovnu (Kaunas), nějakých osmdesát kilometrů od města, kde se narodil Lazarus, vedl školu zabývající se studiem Talmudu. Sepsáním knih *Lexikon hebrejských homonym* a *Tezaurus talmudských interpretací* si vydobyl přezdívku „sar ha-dikduk“, kníže gramatiků. Když už se vinou protizidovských perzekucí nedalo v Litvě žít, vydal se do Spojených států, kde žila jedna z jeho dcer provdaná za Američana. Masha imigrovala do Kanady, kde si našla práci jako chůva, a když jí vypršelo pracovní povolení, Solomon se obrátil pro pomoc na svého amerického zetě a jeho prostřednictvím na vystěhovalecký výbor vedený Lyonem Cohenem. Díky tomu, že se rabín Solomon tímto způsobem spřátelil s Lyonem, se Masha seznámila s Nathanem, kterého si pak vzala.

Malý Leonard znal dědečka Klineho spíše z doslechu než osobně, neboť rabín pobýval většinou spíše ve Spojených státech. Masha synovi vyprávěla, jak lidé cestují stovky kilometrů, aby mohli dědečkovi naslouchat. Také mu řekla, že je slavný jezdec, což Leonarda velmi potěšilo. Užíval si pocit, že má v příbuzenstvu důležité lidi, sám ale jako kluk vynikal spíše fyzickými schopnostmi než intelektem. Plánoval, že až vyroste, půjde na vojenskou akademii, a Nathan mu to schvaloval. Leonard si už představoval, jak bojuje ve válkách a dostává medaile – tak jako otec, než se z něj stal invalida, který někdy jen stěží vyleze do schodů, místo práce se drží doma a pečuje o něj matka. Malý Leonard byl zvyklý, že otec často marodí, ale měl k dispozici důkaz, že Nathan býval bojovník. Nechal si z první světové války revolver, schovával jej ve skřínce u postele. Když byl jednou Leonard doma sám, vklouzl do

ložnice rodičů a zbraň vytáhl. Byla velká, ráže .38, do hlavně měla vyryté otcovo jméno, hodnost a pluk. Leonard ji svíral ve své drobné dlaně, třásl se a v bázni vnímal tu tíhu a dotek chladného kovu na kůži.

Rušný dům číslo 599 na Belmont Avenue, kde vládl řád a pořádek, tvořil středobod světa malého Leonarda. Vše, co mohl jako chlapec potřebovat či chtít, se odehrávalo v těsné blízkosti tohoto domu. Všichni strýčkové a bratrance bydleli v okolí. Do synagogy, kam chodil s rodiči v sobotu ráno, v neděli do nedělní školy a dvě odpoledne v týdnu do hebrejské školy, to bylo pěšky kousek cesty z kopce. Stejně blízko to měl i do školy – na základní Roslyn Elementary School a pak na střední Westmount High School. Park, kam si v létě chodil hrát a v zimě otiskovat do sněhu andělíčky, měl hned pod oknem své ložnice.

Židovská komunita ve Westmountu držela těsně při sobě. Byla to minoritní komunita v prostředí tvořeném anglickými protestanty, kteří byli také menšinou, byť silnou, ve městě a provincii obydlené francouzskými katolíky. A dokonce i oni byli v Kanadě menšinou. V takovém prostředí se každý cítí v nějakém ohledu vyděděncem a každý má pocit, že je součástí něčeho důležitého. Bylo to „romantické, konspirativní duchovní prostředí“, řekl Leonard. Bylo to prostředí „krve, půdy a osudu“. „To je terén, ve kterém jsem vyrůstal“, řekl, „a je pro mě zcela přirozený.“⁶

V Leonardově okolí nežili Židé živící se rukama, takoví se usazovali na druhém konci Montrealu, kolem Saint-Urbain, odkud pocházejí náměty pro knihy Mordecaie Richlera. Leonardova komunita ale nebyla tak hermeticky uzavřená, jak se mohlo zdát. Kříž na vrcholu kopce Mount Royal, služka Mary, která se v jednom kuse křížuje, velikonocní a vánoční oslavy ve škole, to vše patřilo do jeho světa právě tak jako svíčky, které jeho otec zapaloval v pátek večer na počátku šabat, či jako impozantní synagoga pod kopcem, kde na stěně visely velké záramované portréty Leonardova pradědečka a dědečka. Upřené pohledy zvěčnělých předků mu připomínaly jeho významný původ.

Leonard to popsal jako „intenzivní rodinný život“.⁷ Cohenovi se scházeli často – v synagoze, v práci, jednou za týden na návštěvě u Leonardovy babičky z otcovy strany. „V sobotu ve čtyři hodiny odpoledne vždycky babiččina věrná služka Martha přivezla na čajovém vozíku